

LÄRARINSTRUKTION

Hur hållbar är shoppingrundan?

Uppgift

Eleverna lär sig att göra en livscykelanalys av en våra mest vanliga konsumtionsvaror, kläder. De ska också träna på att analysera konsumtion och produktion ur olika perspektiv samt få kunskaper om vad olika aktörer kan göra för att konsumtionen ska bli mer hållbar.

Målet är att utveckla:

- Kunskaper om hur ekonomiska och miljömässiga förhållanden påverkar och påverkas av individer, grupper och samhällsstrukturer samt
- Förmågan att analysera samhällsfrågor med hjälp av samhällsvetenskapliga begrepp, teorier, modeller och metoder.
- Förmåga att söka, kritiskt granska och tolka information från olika källor samt värdera källornas relevans och trovärdighet.

Arbetsgång

1. För att sätta in elevuppgifterna i ett sammanhang kan du presentera de *Globala målen för hållbar utveckling* för eleverna. Nedan finns material som förmedlar grunderna i *Agenda 2030*, de tre dimensionerna av hållbar utveckling samt innebörden i mål 12 (hållbar konsumtion och produktion). Berätta för eleverna att mål 12 är utgångspunkten för övningarna, men att de andra målen på olika sätt hänger samman med mål 12.

Material:

- Filmen *Globala målen - för hållbar utveckling*. Kunskapsmedia AB. 2017. (17 minuter)
- Text om Mål 12: *Hållbar konsumtion och produktion*

regeringen.se/regeringens-politik/globala-malen-och-agenda-2030/hallbar-konsumtion-och-produktion/

2. Förberedelser för uppgift 1 i elevinstruktionen.
- a) Be eleverna att titta i sina kläder och fråga dem om det går att se i vilka länder kläderna är producerade. Skriv upp länderna på tavlan. Placera eleverna i små grupper för att samtala kring följande frågor:
- Vilka råvaror behövs för att producera dina kläder? Var i världen finns råvarorna?
 - Var i världen är kläderna tillverkade? Hur är de tillverkade och av vem?
 - Hur transporteras kläderna till den butik du handlar i?
 - Vad gör du med dina kläder när du inte längre vill ha dem?
- b) Visa och förklara modellen av livscykelanalysen och instruera eleverna att de ska göra en analys av kläder, en av våra mest vanliga konsumtionsvaror.

Livscykelanalys

Gå gemensamt igenom elevinstruktionerna för uppgift 1. Visa grundtexten om kläder från Naturskyddsföreningen och den matris som eleverna ska använda för att kartlägga klädernas liv. Du kan välja mellan två alternativ:

1. Eleverna använder grundtexten när de arbetar med uppgiften.
2. Eleverna använder grundtexten samt söker en eller flera egna källor. Instruera eleverna om att det ingår i uppgiften att söka egna källor som de ska tolka och granska kritiskt.

Grundfakta om kläder från Naturskyddsföreningens material Energifallet:

naturskyddsforeningen.se/skola/energifallet/faktablad-vara-klader

3. Följ upp elevernas arbete med livscykeln genom att:
- a) Tillsammans se till att matrisens delar är ifyllda. Eleverna i klassen och du som lärare hjälps åt att skapa en livscykelanalys.
 - b) Synliggöra, med hjälp av analysen i matrisen, vad som kan vara fördelar och vad som kan vara nackdelar med den globala klädindustrin.
 - c) Gå vidare till uppgift 2 i elevinstruktionen. Eleverna ska nu skriva en kort slutsats om huruvida klädernas livscykel är, eller inte är, ett exempel på hållbar utveckling. Be eleverna att följa den struktur med startmeningar som finns angiven i elevinstruktionerna.

Klädernas livscykel är/är inte ett exempel på hållbar utveckling

För att...

Eftersom...

Vilket leder till...

Å andra sidan...

Mina källor är...

Källornas trovärdighet...

Eftersom eleverna använder egna källor är matrisen nedan inte ett facit. Det är ett stöd för dig när du guidar eleverna i analysen och/eller när de ska söka källor.

Livscykel	Ekologiska aspekter	Sociala och ekonomiska aspekter
Råvaror	Främst bomull. Kräver stora mängder vatten. Stora mängder gifter används.	Odlas främst i Asien (Indien, Pakistan, Kina). Viktig inkomst för bomullsodlare, men giftiga miljöer och låga inkomster.
Förädling	Stora mängder kemikalier används för att få rätt färg och konsistens på tyget. Resterna från produktionen rinner ofta ut direkt i vattendrag. Energikrävande spinnmaskiner.	Skapar många arbetstillfällen, men ofta tuffa villkor i textilfabrikerna (både i förädling och produktion).
Produktion	Kemikalier används i stor utsträckning för att få en "finish på produkterna".	Arbetsintensivt och tillverkas därför i länder med låga arbetskostnader (Tunisien, Kina, Bangladesh).
Import/Export	Transporter orsakar stora utsläpp som driver på växthuseffekten. Transporten sker i flera led (tyg, färdig produkt etc.).	Transportindustrin är en viktig del av den globaliserade världshandeln.
Marknadsföring	Marknadsföring syftar till att öka konsumtionen.	
Försäljning	Utsläpp från transportsektorn.	
Konsumtion	Konsumtion är en av de största pådrivande faktorerna till tillverkning. Genom att göra medvetna val (ekologiskt och etiskt) går det att påverka jeansens livscykel.	Konsumtion är en viktig del i den ekonomiska tillväxten: många gånger talas det om att vi har en "konsumtionsdriven tillväxt". Det vill säga att ekonomin växer för att vi köper produkter (som i sin tur ökar produktionen och därmed tillväxten – jämför "det ekonomiska kretsloppet").
Återanvändning/ Avfall	Tyg går utmärkt att återvinna, t.ex. för att tillverka nya kläder eller som stoppning i bilstolar och andra möbler. Relativt lite återvinns dock, det mesta bränns i värmekraftverk.	Återvinning av textilier kan vara ett viktigt inslag i många fattiga länders ekonomier. De tar hand om och sorterar textilierna.

4. Eleverna arbetar i grupp med uppgift 3 och 4. Syftet är att de ska få kunskap om att det finns olika aktörer som kan agera på olika sätt för att konsumtionen och produktionen av kläder ska blir mer hållbar.

Följ upp elevernas arbete genom att rita matrisen på tavlan.

Aktör	Vad kan aktörerna göra?	Rangordna 1=mest ansvar 6=minst ansvar	Hur stort inflytande har de? (mycket stor - liten)
Företag			
Politiker			
Media			
Konsumenter			
Internationella mellanstatliga (tex FN)			
Frivilligorganisationer			

- a) Be varje grupp att redovisa kortfattat hur de har rangordnat och bedömt aktörernas möjlighet till inflytande samt gruppernas förslag på vad de olika aktörerna kan göra.
- b) Samtala kring elevernas tankar kring aktörernas ansvar och möjlighet till inflytande. Ta hjälp av matrisen nedan och fördjupa elevernas kunskaper om olika aktörer.

Företag	Politiker	Konsumenter
Uppförandekod.	Styra utvecklingen.	Medveten konsumtion.
CSR.	Stifta lagar.	Miljö- och etiska märkningar.
Kontroll av tillverkningskedjan.	Styrmedel (t ex skatter).	Återvinna.
Miljö- och etiska märkningar.	Följa internationella överenskommelser som t.ex. Agenda 2030.	Avstå från onödiga inköp.
		Konsumentmakt.
		Dela, byta, laga.
Internationella mellanstatliga organisationer (som FN och ILO)	Organisationer	Arbetare
Kontrollera att länder följer internationella överenskommelser och regler.	Kontrollera om företag har och följer uppförandekoder och informera om dåliga arbetsvillkor och miljöproblem.	Organisera sig.
Ge stöd åt länder som har ekonomiska problem.	Utveckla oberoende miljö- och etiska märkningar som Bra Miljöval, Fairtrade.	Protestera och använda sina fackliga rättigheter för att få bättre arbetsvillkor.

5. Avsluta med övningen "Karusell" för att träna på centrala begrepp samt att resonera kring frågeställningar inom området "hållbar konsumtion och produktion". Du organiserar "karusellen" så här:

Förberedelse innan lektionen

Gör frågor som du vill att eleverna ska träna på och kunna. Här får du förslag:

- Vilken aktör tycker du har mest ansvar för att konsumtionen ska bli mer hållbar?
- Vad gör du när du inte längre vill ha dina kläder?
- Vad menas med begreppet "uppförandekod"?
- Vad har världens länder kommit överens om i de *Globala målen för hållbar utveckling*?
- Vad menas med konsumentmakt?
- Vad kan politiker göra för att ställa om mot en mer hållbar konsumtion?
- Ge exempel på några negativa konsekvenser av den globala klädindustrin?
- Vilka fördelar kan finnas med att en stor del av de kläder vi konsumerar är tillverkade i länder i Asien?

Under lektionen

Dela gruppen i två lika stora delar. Det brukar bli lagom att ha en karusell med totalt 16 elever.

Be eleverna att placeras sig i två cirklar, en inre mindre ring och en större yttre ring. Eleverna i ringarna ska stå mitt emot varandra. I den inre ringen står eleverna vända mot den yttre ringen och eleverna i den yttre ringen står med ansiktena riktat inåt. Varje elev ska ha en partner att prata med. Eleverna i den yttre cirkeln får en lapp med en fråga på. Alla elever i den yttersta ringen ska ha unika frågeställningar.

Nu sätter du igång "karusellen" genom att be eleverna i den yttre cirkeln att ställa sin fråga till sin partner i den inre cirkeln. Den eleven ska svara med en kortfattad förklaring. Efter några minuter flyttar den yttre ringen ett steg åt höger. Eleven i den inre ringen får en ny fråga som besvaras. "Karusellen" fortsätter genom att den yttre ringen flyttar sig stegvis åt höger. Efter ett varv byter cirkeln plats så att den elev som tidigare ställde frågor nu får besvara frågor. Nya frågor delas ut till dem som står i den yttre cirkeln. Eleverna har efter en avslutad "Karusell" flera förklaringar på frågorna.

Tips på fördjupning

- Utbildningsradions serie *Perspektiv på världen*. Se särskilt avsnitt 1, 2 och 22.
- *Fatta ordet! Globalisering*. Eduklips AB (2017)
- Filmen *Ett miljösmart klädval*.
[youtube.com/watch?time_continue=131&v=4ySqT8Uuo20](https://www.youtube.com/watch?time_continue=131&v=4ySqT8Uuo20)
- Vem har ansvaret: Individen eller staten?
supermiljobloggen.se/nyheter/2016/01/supermiljopodden-5-vem-har-miljoansvaret
- Vad är cirkulär ekonomi? Studera artikeln *Cirkulär ekonomi – istället för slit och släng* på Naturskyddsforeningens hemsida.
naturskyddsforeningen.se/cirkular_ekonomi
naturskyddsforeningen.se/skola/cirkular-ekonomi
- Regeringens strategi för hållbar konsumtion.
regeringen.se/artiklar/2016/10/strategi-for-hallbar-konsumtion/
- *Handlingsplan Agenda 2030*. 2018-2020. Se s. 28-29.
regeringen.se/49e20a/contentassets/60a67ba0ec8a4f27b04cc4098fa6f9fa/handlingsplan-agenda-2030.pdf
- Statistiska Centralbyråns rapport *Statistisk uppföljning av Agenda 2030* (2017).
Se s. 147 om mål 12: Hållbar konsumtion och produktion”.
scb.se/contentassets/404caaf5c86740939115864265d2c95e/mi1303_2017a01_br_x41br1701.pdf
- Hallå konsument om textilier och miljön.
hallakonsument.se/miljo-och-hallbarhet/handla-hallbart/textilier-och-miljon/

Koppling till Gy 11

Centralt innehåll i Samhällskunskap på gymnasiet.

Samhällskunskap 1a1

- De mänskliga rättigheterna; vilka de är, hur de förhåller sig till stat och individ och hur man kan utkräva sina individuella och kollektiva mänskliga rättigheter.
- Källkritik. Metoder för att söka, kritiskt granska, värdera och bearbeta information från källor i digital och annan form.
- Presentation i olika former, till exempel debatter och debattinlägg.

Samhällskunskap 1b

- De mänskliga rättigheterna; vilka de är, hur de förhåller sig till stat och individ och hur man kan utkräva sina individuella och kollektiva mänskliga rättigheter.
- Konsumenträtt samt konsumtion i förhållande till behov och resurser. Hur privatekonomin påverkas av samhällsekonomiska förändringar.
- Källkritik. Metoder för att söka, kritiskt granska, värdera och bearbeta information från källor i digital och annan form.
- Samhällsvetenskapliga begrepp, teorier, modeller och metoder i samband med undersökningar av samhällsfrågor och samhällsförhållanden. Exempel på metoder för att samla in information är intervju, enkät och observation. Exempel på metoder för att bearbeta information är statistiska metoder, samhällsvetenskaplig textanalys, argumentationsanalys.
- Presentation i olika former, till exempel debatter, debattinlägg och rapporter.

Kunskapskrav i Samhällskunskap 1a1 och 1b

E	C	A
<p>Eleven kan analysera samhällsfrågor och identifiera någon orsak och konsekvens. I analysen använder eleven med viss säkerhet samhällsvetenskapliga begrepp, teorier, modeller och metoder. Eleven diskuterar översiktligt orsakerna och konsekvenserna samt möjliga lösningar på samhällsfrågorna.</p>	<p>Eleven kan analysera samhällsfrågor och identifiera några orsaker och konsekvenser. I analysen använder eleven med viss säkerhet samhällsvetenskapliga begrepp, teorier, modeller och metoder samt värderar dem med enkla omdömen. Eleven diskuterar utförligt orsakerna och konsekvenserna samt möjliga lösningar på samhällsfrågorna.</p>	<p>Eleven kan analysera samhällsfrågor och identifierar flera orsaker och konsekvenser. I analysen använder eleven med säkerhet samhällsvetenskapliga begrepp, teorier, modeller och metoder samt värderar dem med nyanserade omdömen. Eleven diskuterar utförligt och nyanserat orsakerna och konsekvenserna samt möjliga lösningar på samhällsfrågorna.</p>
<p>I arbetet med samhällsfrågor kan eleven med viss säkerhet söka, granska och tolka information från olika källor, redovisa sina källor samt göra enkla reflektioner om deras relevans och trovärdighet. Eleven kan, med viss säkerhet och på ett strukturerat sätt, uttrycka sina kunskaper i samhällskunskap i olika presentationsformer.</p>	<p>I arbetet med samhällsfrågor kan eleven med viss säkerhet söka, granska och tolka information från olika källor, redovisa sina källor samt göra välgrundade reflektioner om deras relevans och trovärdighet utifrån syftet. Eleven kan, med viss säkerhet och på ett strukturerat sätt, uttrycka sina kunskaper i samhällskunskap i olika presentationsformer samt formulera sig självständigt i förhållande till källorna.</p>	<p>I arbetet med samhällsfrågor kan eleven med säkerhet söka, granska och tolka information från olika källor, redovisa sina källor samt göra välgrundade och nyanserade reflektioner om deras relevans och trovärdighet utifrån syftet. Eleven kan, med säkerhet och på ett strukturerat sätt, uttrycka sina kunskaper i samhällskunskap i olika presentationsformer samt formulera sig självständigt i förhållande till källorna.</p>